

[Front Cover]

BICAMBI NIMPUCAATAM
Pôôl Gbandi nì Fransisi Gbandi

Nì

UNYAAN IGBAAM CAMÔNDI
Jonaasi Pôôdi

[PICTURE NUMBER 5]

Bassari: I. Traditional Marriage Among Bassaris
II. The Wedding of the Lovely Igbaam

[Inside Front Cover]

We acknowledge with thanks the funds provided byfor the publication of this book.

Line drawings by Luke Gbande

Ti jáaâ .. wun tii animil ki yantì bi áúí ki nyántì takalda neeyee.

Luuku Gbandi di lee footab bin bí takalda nee poonee.

[TITLE PAGE - AS FRONT COVER]

[TABLE OF CONTENTS]

TIN BÍ TAKALDA NEE POONEE

Kufaau

Dinyôbumpiitikaal

I. BICAMBI NIMPUCAATAM

A. Dinimpumônîl, Akoobil nî Kucootiiu

B. Dinyantîl

II. UNYAAN IGBAAM CAMÔNDI

[Introduction page]

DINYÔBUMPIITIKAAL

M-nabiyaamu, ti téetí yîi njaminee, isan yin pu timbi bicambi nîð dĩáfí ki caa€

binimpoobee nîð åan ki cáá tinyool. Ti-nimpucaatam koobiliå aba nîð pôô tikpil ki tii unil

ĩ nóó an nĩ nìð bàlfi puee, ama, kii biciãfitiib nĩ ò puee: “Baa fééĩ akoobimônti”. An puee ti là kí téetí kí àmà takalda nee poon án tutuð-ti tí taa súntí ti-yaajab koobiliã àin sá amônti ki dì nì binimpucaatamee.

[Text]

BICAMBI NIMPUCAATAM

A. DINIMPUMÔNIL, AKOOBIL NÌ KUCOOTIIU

Ucannil yaa làá cáá àá kí mōnni unimpuee, ti cáá inimpumōnisan inaa u ãuð kí di ãun pu u yaa lèe kí cáá unimpu:

Unimpu mōnnikaa caatam: Uninja yaa kuĩ akpaamee ki tii animitiikaayee, ní

u-coo nĩ ãuð kí du u-bôôn kí tii-u.

Unimpudatikaa caatam: Uninja yaa kuĩ akpaamee ki tii animitiikaayee ní u-coo yaa bíi

bíiũ ãyunti, kaa là kí du u-bôôn kí tii-ee, mimmee unaacimpôōnee cáá nsan kí dātì u-

bôôn; wunta dalee ní bikpilib ï tô u-coobi cee yii, bi-bisal yaa kpée, u bí bíð dumpu.

Usapôôn yaa nyánni kinyôã àá kusaau àá laaaba ní binaacimpômbi ï kintí kí cúú-u mpôn

ní ugboon pôôô baa làá cà-uee, bi datì-u dee. U nĩ tú àá ki ãúy tiáyee yaa bíiýaaa an yaa

kpáatii fáaa, see bí pà kí tii bi-coobi.

[PICTURE 1]

Unimpupôkaa caatam: Unaacimpôôn bimbim yaa fáatì utikpil ubôee, u yî-u ní ki dù u-bisal kí pô-u ticati. Usapôôn wun âôđ an catee, bi pée puđ-u tinimpucan nyooti kii wun bi yaa mônnèe ní. U-bôôn áuđ kí cáá-u kí ììì kpô akpaamee.

Ditôkôl: Ubô yaa bíi mônnì unimpu, ní ubô fam yaa kintì-u ki cááyee, míđ ní ti yî ditôkôl.

Bicambi néèi tinyool cati tikpil, an dákà yii bàá là dicayaandi, an pu ní, ubô yaa là kí mônnì unimpu kí tii u-jipôônee, see ú fíkití címmm kí kpèè usapôônee naakooku nì bíđ kansikin, an mô áá an kaa mô, kupulincôntiiu àá kujakpikiu kubô yaa bí bi-kansikin àá an kpá, kí côâkì kí kpèè iwôâkpiti àá kusoou yaa bí dicindee poon. Mbimbikpitim nee miba yaa bí dicindee poon ki làá daá cáái dicayaandee, baa mônnì usapôôn gbanti.

Doooyee, bibaatiib àá udaan yab ubô di niđ gboo kí mônnì usapôôn àá unimpu ki tii unaacimpôôn. Unaacimpôôn mun niđ áuđ kí dákà u-baa usapôôn wun u-pôbil fáatèe, u-baa ì mônnì-u kí tii-u. Ubaatee yaa niđ ká usapôôn ki là kí mônnì-u kí tii u-jipôônee, see ú bàlfi-u kí kpèè u-pôbil yaa fáatì usapôônee kí wàatì ní kí níi mônnì-u. Usapôônee yaa fáatì u-jipôônee, u-baa làá maafi u-nimpuu, ní bí fíkití kí kpèè u yaa cáá bôôn àá u yaa kaa cáá. Ubô yaa kaa bíi mônnì-uee, unaacimpôôn na làá da ndaam kidabaá kí cáá cùnnì usapôôn na cee ní kí tükù-u yii: “M-bôđ, kujooeee m-jipômbi làá daan a-bisal cee bí ji faawii.” Kujooeee ní unaacimpôôn nì u-bôđ ì cù usapôôn dumpu ní bíđ nì usapôônee nì u-naalib ì nyô ndaam gbanti. Usapôôn yaa kaa là-uee, u làá tükù-bi yii: “Ní taa ti gítii!” Áyunti áubô boonee, unaacimpôôn na làá gítì da ndaam kidabaá kí cùnnì usapôônee

dumpu; kujooeee, unaacimpôônee nì u-bôôbi ï cù bí nyõ. Bi nìð áááí míð kí côâkì usapôônee neendi ní. U yaa yantì bi nyun ndaamee áfunyôm mili ki cééð-bee, an dákà yii u là unaacimpôônee dee.

[PICTURE 2]

Míð boonee, unaacimpôôn baa làá da didabool, ní u nì u-nabiyaamu mun sá binicikitikaabee ï cùnnì ndaam usapôôn baabi cee, ní bí yííí usapôônee kí bàlfi-u u yaa là unaacimpôônee bí nyõ ndaam. U yaa kaa là-uee, waa làá kíí bí nyõ. U nîí kíí bi nyun ndaamee, mimmee kubôntiiu kay dee.

[PICTURE 3 A]

Bi nîí nyun ndaam ki dóòyee, boonee ní u-coo ï tükù-bi u nîí là bí áá kucootiiu puee. Bicambi nîí nìð áááí kucootiiu pu kí nîí cáá unimpuee kaa wõfi; di sá yii isan kupaau pu ní bi nìð áááí kucootiiu. Biba ceeyee, ucooti maa kudii kí tii u-coo unimpu kí ca ticootimool, ní biba mun ceeyee, ucooti bééü ákpatam kí kpõ anôpoo abin anaa ní ú nîí du u-bisal kí tii-u. Bicootiib bin cáá ntoomee yànti bi-coobi áááí-bi atuun tikpil.

[PICTURE 3 B.]

Kubôntiiu yuntiãuee, usapôôn mun cáá dibantil yimôôl. Di sá yii, áyunti áun u yaa lèe, u àà ndaam ki nyáfí, ní u-bôôn ï pà kudapôôu, ama an kaa sá mulmul. An nimiliã ní u-na cáa daa-u tinimpucaãwan kí nin cí yii ú daa wííð kí àmantì ticati. U yaa àmantì ticati ní u-bôôn yaa kaa áá kucootiiu ki dóòyee, see ú púntí.

Dalin kin bi yaa làá du usapôôn kí tii ticatee jookuee, unaacimpôôn yiciwaal àá u-maan ubô dí linti bisapômbi nyôkôpu ní bí cùú fooï-u. Bi nîi ban ki kay ki jáa...ee, ní bi-coobi ï bí yii:

“Timbi cee áan, nimbi di coo...ïï.”

Niinee, u-yiciwaal àá u-maan wun linti bi-nyôkôpuee ï tükù-bi yii:

“Ti dômiï kí foo ti-nimpuu ní.”

Kí wàati bí nîi kooï dicindee, usapôôn naalib làá du bi-bôôn kí báü-bi; bi yaa balfi u-puee, ní bí du ááayilkaa kí biin` u-naalib kansikin ubô nimiin kí du-u kí tii-bi bí bìiti ááaabuee kí ká yii an kaa sá bi-bôôn, ní bí bí yii bi-bôôn kaa sô. Niinee ní bi-bôôn naalib ï lì yii:

“Bíümaan-ti animil tí cùú nyàabiï ni-bôôn!”

Bicootiibi làá bíü animil. Bi làá gíti biin u-naal ubô nimiin kí cáai-bi. Bi yaa biitèe, bi làá gíti ká yii an kaa sá bi-bôôn, ní bí gíti cà bí bíü animil. Unaacimpôôn cimbi yaa báý animilee, ní bí nîi nyantîi bi-bôôn.

Biba ceeyee, bi yaa giyyee ní bí gbàa..., ní bí nîi nyantîi bi-bôôn ki tii-bi.

Animil áin bôti m sòon nee ní bi yîi acintinimil. Ucambisati yaa âôðee, u-naalib nì u-nijab bin u kpíðee di yàkati acintinimil gbanti.

Bi yaa nyantí usapôdnee, u-yiciwaal àá u-niijab ubô dí du-u kí pô ticati. Wun làá du-u kí tiiyee cútí u-áal ní ki áúbið u-cooja, ní ki kàakì yii:

“Man du-u ki pú-ní díð ki du-u ki pú-ni fool, ú màay ágan kí màay ágiil! Unimbôti ï bin ni-cati pu.”

Niinee ní bí kpáað bi-nimpuu kí nin kùð. Bi yaa ceentí unimpucaa kí kùnnì u-calibee, dipôsôákil laayi gbòð ní pòðôô! Di sá yii bisapômbi nìð áú€ bi-ba tikpil, kaa áái tilaakpaal ní kí nin ká tinyool cati míð.

[P I C T U R E 4)

B. DINYANTIL

Kí wàati bí fooi unimpucaaee, bi làá tükù binaacimpômbi nì bisapômbi bin nì u pee kukpilintouee. Áwiin gbantee, kunyanyaa nì mmôn ámaniáma di kòò baa áma kudicaá poon. Bi yaa fooi-u mimmee, ní u nì u-kpeejab nì u-kpeepiib gbíüú ní ki gbàà tób tinantan. Bi yaa kaa láá nyánti-uee, waa jið u-cal cindi; u-pool ubô àá u-kpilintô ubô dí yaa péé ki möð niinee, wúð cee ní u jið ki fùuy. U yaa làá nya kí còomee, ní ú du sata kí biin u-nimiin, kaa là u-coojab nì u-beelib ï waü u-nimiin, kun puee u caa bi-kôkô icoo. Bi yaa cáai-uee, binaacimpômbi nì bisapômbi gbíüú ní ki böö pilintib dicindin kí tin saa iwiin iluli dal áun bi làá nyánti-uee.

[P I C T U R E 4 B)

Åwiin gbantee ní u-coojab nì u-beelib ì böntí tijaal nì idafi. Yaadal wiiååu taafaabômbôminee ní u-kpeebi biba ì yikí kí joo nnyinsôm ní kí cáá pól u-kpeebi bin kíðee nì u-kpeejab. Bi yaa åå míð ki dóòyee, ní bí yìð kí foo u-coojab nì u-beelib wanti nì tiwan tin kôkô sôåkèe kí cáá cùnñi difintil. Bi yaa búnti difintilee, ní unimpucan beelib ì yòon dinool kí yíntí, ní, biwaåfintiliib yaa cikiðnee, ní bí du dinool kí åå dikumboolin kí duú tökôï åfan pu, ní kí gý ååmi mmôntiimin. Bi yaa fínti tiwan ki dóò ki kunnée, ní unimpucan nì u-bôô ì du aboon kí lúï nnyim kí túnní, ní bisapômbi lii nyôkôpô ní binaacimpômbi pa boon ki bõö pilintib nì agaågan, ní ilan tù... daiii!

[PICTURE 5)

Bi yaa baai dicindee, ní unimpucan nì u-bôô ì cùú siü kí gbíntí tú nnyim nì aboon ki cí u-coojab nì u-kpeejab ì daa bíü-u animil kí wàati ní bí nñi túutí. Wun kamaa yaa bíy animilee, see bí yíii u-yindi ní kí danti-u. Bi yaa túutèe, ní unimpucan nì u-bôô ì búnti laaan bi du dinool ki tökôðee. Dinool yaa biíee, ní unimpucan dí wùuti; u yaa åúí ki wuutèe, ní bí fáá åwuliil kí danti-u, kí dàkà yii u biï usapôôn. Min m bí lè nee, unimpucan loo nleekibôm ní ki láaÿ amôôsi.

[PICTURE NO. 6 [

U yaa wuuti dinoolee, ní bí duú sái busaa kí nuu asambil tàb tab tab. Bi yaa bíi jíðee ní unimpucan jòoti nnyim ki sìti u-kpeejab nì u-kpeebi saabu poon, ní biba yòontí bi-yaå

ki sáí, biba mun ï pà-u animil ú taa sìti bi-cee nnyim. U-coojab nì u-beelibee, waa sìti

bíð cee nnyim, ama wúð nì u-kpeepiibi ceeyee, asee ú sìti.

Bi yaa jíi busaa ki dóòyee ní bisapômbi nì binimpoob ï yikií lùti kulaguáú ní kí lee ilan kí líí. Mimmee, abaal pee foo ki píü, ní mpaan kaa ti bí bisapômbi cee, ní bí tóotí kí cù yee kí gítii doo, ní ki yùkufi ki kóò kutaa ki gítii ki tiintí ní kí lóó nleekibôm áma ki cáá bi-kpiliá ki yáákí tób ní an ciáki yiki yiki, ní amôôsis áááð boon ní abaal tù... káč kaá! Ní binimpoob tóotí, ní bi-áalii tíki bi-biiáái, ní akpil ciáki màka maka, ní alaápan gbooð pôôô!

[PICTURE 7)

Too, abaal yaa yaaðee, an kíð binaacimpômbi nì bininjab tundi ní. Yaadalee ní bi tiintí kubeeu mmôntiim kí tin wúntí kutaa. Ntiágbamu kupaau di làá daá kpafi kí kpááð unimpucaan niijab. An nyeeku gbantee, ágeem kpá báà ubô cee; bi áoo kubeeu ní ki gà tób alaákan ki tükù tób bi-naanjab yuntiáú ní nìð bí puee, ní biba gàati bi-ba njim ní an kaa cífi, biba mun yànti bi gbáà-bi anaalab. Kunimpucambeu puee ní baa áma dàkà u ní bitì puee.

[PICTURE 8)

Ku wúntèe, unimpucaan nì u-kpeepiibi ï yiið kí lúí nnyim kí tii u-beelib.

Tin bí nee kôkô boonee ní bí kôð unimpu nì u-cal; bi yaa kôð-bi, kutaa wúntèe ní unimpucan cooja ì nyàa€ didabool ní kí yíí bitikpilkaaåkaabi, ní kí yíí u-jipôðn, ní bikpilibee ì bàlfi unaacimpôðnee yii an sá ditinjal naan kikpuåkpun, ní u-jipôðnee yaa kí yíí an sá ditinjalee, ní bí du ndaamee kí nyô ní kí pô unimpucaanee diyindi, ama unaacimpôðnee yaa kí yíí an sá kikpuåkpuauee, bi yíki kí wàati ndaam.

Dinyantil nì kunimpucambeu koobiliå boonee, biba giti böö tinyool nì inimikônti lawau.

PICTURE 9

Ucannil nìð neeí tibulcin tikpil; an puee usapôðn kaa nìð máað kí béé uninja ní kí ní môð. Usapôðn yaa ti cáá dipool ní ki ní mönèe, an sá disiibil ki tii wúð u-ba, u-na nì u-baa; tinyool puee, bisapômbi nìð áú€ bi-ba tiåan kí tin saa dalin kin bi yaa möðee. Míð mbaantiim, binaacimpômbi kaa nìð mönnì bisapômbi fam fam. An pu ní bi nìð tìi wun áúy u-ba tiåanee tinyool nì agbiil åin máanee dinyantil dal. Míð ní usapôðn wun yaa möð uninja wun u-pôbil fáatèe kaa nyee u-boon. Unimpu yaa nìð kpèé u-beel, u-cal nì u-cooja tiåanee, bi mun neeí-u ní.

Ticati tin nìð caa€in agíi tikpilee di sá unimpu wun yaa kaa fáatì uninja wun bi tii-uee àá uninja yaa kaa fáatì unimpu wun bi pú-uee; biba ceeyee, dipôsôåkil kpá, dineendi mun kpá, asee asiibil, kunandaå nì kujaa; agin tikpil mun giti bí ki caabìn dicayaandi. Ti-yuntiaå nee, tin cáá inimikôntee di sá yíi, dinimiåubiti ní baaí neeyee, baa ti tìi ticati mpônaaa kaa ti tókôfi binimpoobi mun. Ucannil foo ki kí yíi, a yaa cáá unimpu wun fáatì-see, àá unimpu yaa möð uninja wun u-pôbil fáatèe, bi kaaý inimikônti nì

dipôôsôâkil. Bisapômbi nì binaacimpômbi kaa ti âuđ kí kôkôy bi-baabi yii baa tii-bi
ticamôntiil.